

Názor ekologů projevový prostřednictvím satiry obstál před Ústavním soudem

16.1.2024 - Kamila Abbasi | Ústavní soud ČR

Ekologický spolek zveřejnil na sociálních sítích upravený reklamní spot stěžovatelky ČEZ, a. s. Reklamu s názvem „Rozsvícení vánočních stromů“ spolek upravil tak, že do ní přidal záběry poškozených, suchých a vykácených lesů i lesních požárů.

Výjevy doprovázel text, že stěžovatelka svojí činností škodí životnímu prostředí. Městský soud v Praze uložil ekologické organizaci zdržet se neoprávněného užití reklamního spotu a stěžovatelce se za neoprávněný zásah omluvit. Podle městského soudu na použití díla stěžovatelky vedlejším účastníkem neplatí žádná zákonná licence. Nejde o nové dílo. Jeho úmyslem nebylo projevit názor satirou, ale zneužít dílo ve svůj prospěch a pro dehonestaci stěžovatelky. Vrchní soud v Praze ale změnil rozsudek městského soudu a žalobu stěžovatelky zamítl. Podle něj je upravený reklamní spot ironickým ve vztahu k původní verzi. Navíc je podle vrchního soudu jasné, že jde o boj ekologické organizace proti velkému producentovi emisí za zdravější životní prostředí, chráněný svobodou slova. Spolek také výslovně uvedl, že ve spotu provedl úpravy. Nejvyšší soud posléze dovolání stěžovatelky odmítl. Stěžovatelka se proto ústavní stížností domáhala zrušení rozhodnutí obecných soudů. Namítala, že došlo k porušení jejích ústavně zaručených práv, konkrétně práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti a práva na soudní ochranu.

První senát Ústavního soudu (soudce zpravodaj Pavel Šámal) ústavní stížnost zamítl, a stěžovatelce nevyhověl. Soudy totiž v „konfliktu“ mezi majetkovými zájmy stěžovatelky a svobodou projevu ekologické organizace našly z ústavního hlediska přijatelné a přiměřené řešení, které řádně odůvodnily.

Parodické či satirické umělecké projevy, jakožto příspěvky do veřejné debaty budou ze své podstaty provokovat a pobuřovat. Humor, nadsázka, ironie i sarkazmus jsou podle Ústavního soudu nutnou součástí společenského dialogu. V demokratické společnosti přispívají ke svobodné výměně názorů. Tyto projevy jsou proto chráněny svobodou projevu podle čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud posuzuje jakýkoli zásah do svobody takových projevů obzvlášť obezřetně. Projevy zkoumá v celém svém kontextu (tedy nikoli izolovaně). Zohledňuje skutečný obsah informací, jejich přínos k diskuzi o otázce obecného zájmu, a také pravdivost jejich základu. Pod ochranou svobody projevu naopak nejsou nenávistné projevy, a to ani byly-li by ztvárněny satiricky nebo parodicky. V tomto duchu označil Evropský soud pro lidská práva za projevy, které nezasluhují takovou míru ochrany, projevy zjevné islamofobie či antisemitismu, přestože byly satirické.

Ani parodie, humor, nadsázka, ironie, sarkazmus nebo satira nesmí překročit obecně akceptovaná pravidla slušnosti. Důležité je zhodnotit celkový kontext posuzované věci, zejména, zda jde například o komiks, psaný text nebo spot (jako v tomto případě). Soud posuzuje, zda je parodovaná osoba veřejně známá, zda má myšlenka, na jejímž základě satirický nebo obdobný projev stojí, reálný základ. Významné je i to, zda takové vyjádření představuje přínos do veřejné diskuze o společenských otázkách.

Ústavní soud považoval za podstatné okolnosti, za jakých byl upravený reklamní spot zveřejněn. Již z úvodu spotu bylo zřejmé, že nejde o „oficiální“ reklamu stěžovatelky, ale o snahu někoho jiného s nadsázkou či ironií upozornit na dopady činnosti stěžovatelky na životní prostředí. Samotný spot ani způsob jeho šíření nemohl zavdat pochybnosti o svém parodickém významu a myšlence, kterou

zosobňuje. Stěžovatelka je navíc známá právě působením v oblasti energetiky, která je ze své podstaty spojená s masivními zásahy do životního prostředí. Podle Ústavního soudu je proto stěžovatelka povinna snést únosnou míru kritiky své činnosti, a to i za použití parodie. Spot upozorňoval na obecnou otázku ochrany životního prostředí, která zejména v posledních letech – v souvislosti s probíhající změnou klimatu a s jejími dopady na společnost – nabírá na své naléhavosti. Obsahem spotu byla věcná kritika stěžovatelky, nikoliv například výzva k násilí

Ústavní soud se zabýval také tím, zda výklad autorského zákona, který zahrnuje práva související s autorským právem pod rozsah zákonné licence pro karikaturu a parodii, představuje nepřípustný projev soudcovského dotváření práva (konkrétně jde o výklad § 38g autorského zákona). Zákonná licence pro parodii řeší střet mezi svobodou projevu a ústavně zaručeným právem vlastnit majetek či zaručenou ochranou práv k výsledkům tvůrčí duševní činnosti. Nejvyšší soud, který je povolán ke sjednocování občanského práva, již v „pilotním rozhodnutí“ dovodil, že zákonodárce nezamýšlel vyloučit práva související s právem autorským z dosahu zákonné licence pro parodii. Podle Ústavního soudu jsou závěry Nejvyššího soudu rozumné a logicky odůvodněné. Z pohledu ústavního práva tedy obstály.

Pochybení nespatřuje Ústavní soud ani v tom, že Nejvyšší soud ve svém usnesení v podstatě pouze odkázal na závěry vyslovené v rozsudku v obdobné věci (a mezi týmiž účastníky) z téhož dne. Rozhodování srovnatelných věcí podle „pilotního rozhodnutí“ je v soudní praxi běžné. Potřebná míra odůvodnění i zde závisí na okolnostech. V tomto případě je z rozhodnutí Nejvyššího soudu zřejmé, z jakého důvodu soud zvolil právě řešení přijaté v pilotním rozhodnutí.

<https://www.usoud.cz/aktualne/nazor-ekologu-projeveny-prostrednictvim-satiry-obstal-pred-ustavnim-soudem>